

AZ ÜGYÉSZSÉGI TÖRVÉNY

MEZEY BARNA

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

PROF. DR. MEZEY BARNA

AZ MTA-ELTE JOGTÖRTÉNETI

KUTATÓCSOPORT VEZETŐJE

MEZEYB@AJK.ELTE.HU

2021. június 7.

Ferenc József az országgyűlés megnyitásakor, 1869. április 24-én tartott trónbeszédjében a képviselőkhöz és a főrendekhez szólva hangsúlyozta, hogy „Mindenek előtt az igazságki szolgáltatás fontos ügye az, a melyre Önök komoly figyelmét felhívom. A jó, gyors és részrehajlatlan igazságszolgáltatás a rendezett államélet első kellékei közé tartozik. Ennélfogva szükséges, hogy egyrészt az, a kire a nagy horderejű bírói hatalom gyakorlása bízva van, mind egyesek, mind a közhatalom irányában, a függetlenség

minden biztosítékaival ellátassák; másrésztől viszont mindenki biztosítva legyen a bírói hatalom túlterjeszkedése ellen.”¹ Mint ismeretes, a trónbeszéd szövegét a kormány készítette elő az uralkodó számára, annak fogalmazója pedig az igazságügyminiszter, Horvát Boldizsár volt.² A király által célul tűzött feladat pedig nem volt más, mint az igazságügyi tárca reformprogramja.

A program részeként született meg a polgári átalakulást célzó jogalkotás egyik legjelentősebb terméke, a bírói hatalomról szóló 1869. évi IV. törvénycikk. A reformcsomag részeként két év múltán az 1871. évi XXXIII. törvénycikk létrehozta a magyar állami ügyészséget is. Az új intézmény alapjaiban különbözött a magyar alkotmányos gyakorlatban ismeretes megoldásoktól, mint a király érdekeit képviselő királyi ügyek igazgatójának pozíciójától, illetve a törvényhatósági (vármegyei, kiváltságos kerületi, szabad királyi városi) tisztii ügyészek állásától, akiknek sajátos komplex feladata volt a törvényességi felügyelet, a közpénzek (adók, közalapítványok, úrbéri követelések, az árvek vagyonának) védelme, a közbiztonság, közrend fenntartása. A vármegyék érthetően ragaszkodtak a tisztii ügyészi hivatalhoz, míg a kormányzat az osztrák diktatórikus monarchia által közvetített francia hierarchikus igazságszolgáltatási

rendszert preferálta, melyben az államügyészség „a kormány rendelkezése alatt álló, attól függő végrehajtó hivatal”, mely „a közbizságot kizárólagos birtokosa volt és azt a kormány utasításai szerint gyakorolta.”³

1869 tavaszán az igazságügyi minisztérium kodifikátorai még a bírói hatalom és az államügyészség megte-remtésének egységes szabályozásában gondolkodtak.⁴ 1869. május 2-án a törvénycsomag részét képező, az ügyészségre vonatkozó első tervezet a kormány elé került. A közigazgatás rendezésének ügye azonban gátat vetett az eredeti elgondolás megvalósításának és a két szabályozási tematika elvált egymástól. Az 1869. évi IV. törvénycikk július 14-én történt szentesítését követően a közigazgatás reformja, a megyerendezés került napirendre. A törvénykezési jogosultságok elvonása érzékenyen érintette a municipalistákat és megerősítette félelmeiket. A kormány programja alig leplezetten a vármegyei hatáskörökben koncentrá-lódó rendi hatalmi hagyaték megsemmisítésére irányult.⁵ Az alkotmányos átalakítások folyamatában elvonták már a vármegyéktől az országgyűlési képviseleti jogot, az autonóm jogalkotás lehetőségét, az ellentmondás jogát, a vis inertiae-t, 1869-ben pedig a bíraskodási jogot.⁶ Okkal nyugtalankodtak tehát a tradicionális vármegyei hatáskör pártolói.⁷ Átmene-tilég háttérbe szorultak az igazságügyi reformok, s csak a megyerendezésre és a

Horváth József

közigazgatásra vonatkozó tervezet után kerülhetett szó ismét a hátra maradt programpontra, köztük az állami ügyészség kialakítására.

Horvát Boldizsár igazságügyminiszter 1870. január 6-án nyújtotta be a képviselőháznak az állami ügyészségre vonatkozó törvényjavaslatot, melyet három nap tárgyalás után május 10-én fogadott el a ház. A főrendi ház május 31-én az általános és a részletes tárgyalás során is támogatta a plánomot, így 1871. június 10-én már ki is hirdették az országgyűlés mindkét házában a szentesített törvénycikkeket. A gyors tárgyalás és a viszonylag kevés ellenvetés a gondosan kimunkált koncepciónak és az alapos előkészítésnek volt köszönhető.

Az indoklás súlypontja a modern polgári bűnvádi eljárás általánosan elismert alapelveinek, a *perbeli funkciók elválasztásának* tételére támaszkodott. Valójában annak követelésnek a teljesítése, hogy a bíró, közvádoló és védő „külön természetű teendői elválasztassanak és független közegekre bízassanak”, a magyar tisztí ügyészi intézmény (közvetve a vármegyei hatóság) ellen irányult. Ennek nyomán a javaslat tényleges teoretikus alapja az állam bűnüldözési monopóliumának deklarálása lett. Minthogy a bűncselekmény elkövetője nem egyszerűen a magánost sérti, hanem ezzel általában véve a jogrendet is, a „közvádoló csak az állam közege lehet”, vagyis az állam

ügyésze. A bírói hatalomról szóló törvény egyfelől állami feladattá tette az igazságszolgáltatást, másfelől garantálta a bírák függetlenségét. Így aligha lehetett kérdéses, hogy az állam igényt tartott egy, a kormány felelősségi körébe eső kriminálpolitikát érvényesítő szervezetre.⁸ A bíróihoz hasonló minősítési rendszer és a királyi kinevezés biztosította a tisztség állami jellegét. A hivatalviselés stabilitása, a nyugdíjazás, a magas fizetés egyaránt az állás tekintélyét támogatta.

Az ügyészség szervezete – az önkényuralom korszakának ügyészségi szervezeti modelljét követve – igazodott a bírói szervezettrendszerhez. (A négyszintű bírósági szervezet elemei a Curia – ítélőtábla – törvényszék – járásbíróság voltak, melyhez igazítva formázták az ügyészi szervezet is: koronaügyész, főügyész – ügyész – ügyészi megbízott.)⁹

Formailag az ügyészeket meghatározott bírói fórumokhoz nevezték ki, az ügyészség a bíróságokhoz képest mégis mellérendelt szervezet lett. Az ügyészség függetlensége a bíróságoktól a törvényi szabályozás olyan alaptétele volt, mint az ügyészség alárendeltsége az igazságügyminiszternek. Ez utóbbi magában foglalta a szigorú utasítási jogot általánosságban csakúgy, mint egyedi esetekben, de tartalmazta a megbízatás visszavonását is. A hierarchizált és szigorú alárendeltségben működő ügyészségi szervezet

közvetlen kormányirányítás alá került. Az apparátus legfőbb felügyelője és főhatósága az igazságügyi miniszter lett. Ezzel a törvénnyel, ha nem is fejeződött be, de minden esetre kiteljesedett az igazságügyi reformprogram végrehajtása. Ezzel egyben a szabadelvű államépítés centralizációs elemei is megerősödtek, sikerült kidönteni a tradicionális vármegyei hatáskörök egy újabb fontos oszlopát.

Hivatkozások:

- 1 Trónbeszéd, mellyel ő csász. és apostoli királyi felsége 1869. évi ápril 24-kén Budán, a királyi várpalotában az 1869-diki országgyűlést megnyitotta. Magyar Parlamenti Gyűjtemény. Az 1869. évi ápril hó 20-dikára hirdetett Országgyűlés Nyomtatványai. Képviselőházi Irományok Pest, Nyomatott a Deutsch-Féle Könyvnyomda és Kiadói Részvénytársaság Intézetében 1869. (továbbiakban: MPGY OGY 1869/72. KH Irom.) I. kötet 1. szám. 1-3. p.
- 2 Kecskeméthy Aurél naplója 1851-1878. Sajtó alá rendezte, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Rózsa Miklós. Budapest, 1909. Franklin Társulat, 1867. március 7. 245. p.
- 3 Nánási László: A magyar királyi ügyészség története 1871-1945. Budapest, 2011. Legfőbb Ügyészség, 13. p.
- 4 Törvényjavaslat az elsőfolyamodású bíróságok s a kir. ügyészek szervezetéről. In: *Jogtudományi Szemle* 1860. 2. sz. 81. p.

⁵ Kajtár István: *Magyar városi önkormányzatok 1848-1918.* Budapest, 1992. Akadémiai Kiadó, 68. p.

⁶ Stipta István: *Törekvések a vármegyei polgári átalakítására.* Budapest, 1995. Osiris Kiadó, 155. p.

⁷ Sarlós Béla: *Közigazgatás és hatalmpolitika a dualizmus rendszerében.* Budapest, 1976. Akadémiai Kiadó, 23. p.

⁸ Indokok a kir. ügyészség felállításáról szóló törvényjavaslatához. MPGY OGY 1869/72. KH. Irom. III. Melléklet a 381. számú irományhoz. 299. p.

⁹ Máthé Gábor: *A magyar burzsoa igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867 – 1875.* Budapest, 1982. Akadémiai Kiadó, 155., 157. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Horvát Boldizsár. Maratoni József litográfiája. <https://images.app.goo.gl/nMLQ3FuifKK3APdt8> 2021. június 6.